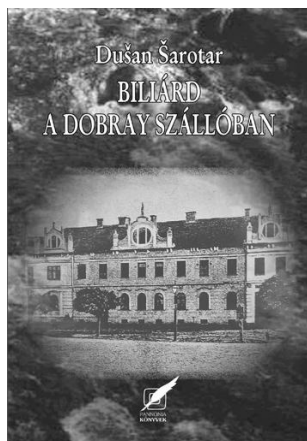

VÁRKONYI ALMA

Dušan Šarotar: Biliárd a Dobray Szállóban

Pro Pannonia
Pécs, 2012
168 oldal, 2000 Ft
Fordította: Gállos Orsolya

”

A Muravidék mint a szlovén vidék perifériája és a közel ezeréves szlovén-magyar együttélés színtere történelmi-kulturális hagyományával sajátos tematikát szolgáltat a kortárs szlovén irodalom számára. A szlovén centrumtól való távolság, valamint az ebből eredő tudatos regionális szemlélet sajátos hangulatú-színezetű irodalmat hozott létre, amelynek fejlődésében a közös történelmi-kulturális múlt miatt a magyar hatás sem hanyagolható el. A régió irodalma többek között ezért is érdekes lehet a magyar olvasóközönség számára. Néhány kivételtől etekintve (Feri Lainšček: *Akit a kód hozott; Argo Nagycirkusz*) a kortárs muravidéki szlovén irodalom magyar nyelvű kiadása sajnos meglehetősen szerény. Ezért fontos Dušan Šarotar *Biliárd a Dobray Szállóban* című regénye, amely a Pro Pannonia kiadó gondozásában jelent meg 2012-ben Gállos Orsolya fordításában.

Dušan Šarotar (1968-), muravidéki szlovén író, költő, forgatókönyvíró, publicista prózai munkásságának központi témája – a kortárs szlovén szépirodalomban egyedülálló módon – a muravidéki zsidó közösség sorsa és a holokauszt (*Biljard v Dobrayju*, 2007; *Nostalgija*, 2010; *Ostani z mano, duša moja*, 2011). A *Biliárd a Dobray Szállóban* az e témával foglalkozó művek nyitódarabjának tekinthető. A regény a közös szlovén-magyar történelem egy szeletének, a Muravidék 1941–1945 közötti visszacsatolásának ill. német-magyar megszállásának eseményeit, a második világháború utolsó évének történéseit idézi fel, amelyek egyben elválaszthatatlanul összefonódtak egy harmadik muravidéki közösség, a mura-szombati zsidóság tragédiájával.

A muravidéki zsidóság 1944-ig szerves része volt az etnikai és vallási szempontból is sokszínű régió életének. Klemen Jelinčič Boeta *Zsidók Mura-szombatban (Judje v Murski Soboti)* című munkája szerint a zsidó közösség megjelenése Muravidéken a 18. századra tehető, lélekszáma a 19. század végére meghaladta az 1000 főt. 1853-ban Mura-szombatban már állt zsinagóga, a város zsidó lakossága a 19. század vé-

gén túllépte a 300 főt. Muravidék Jugoszláviához történő csatolása után a nagyrészt magyarul beszélő helyi zsidó közösség jelentős része Magyarországra települt. Az 1921-es első jugoszláv népszámlálás adatai szerint Muravidék zsidósága ekkor 642 fő volt, ebből Muraszombat zsidó lakossága 179 főt számlált. 1944 áprilisában Muravidéken is megkezdődtek a deportálások, Muraszombat zsidó közösségét az auschwitz-birkenai koncentrációs táborba szállították. Közel 400 muravidéki zsidót végeztek ki, a nagyjából 60 túlélő fele tért csak vissza Szlovéniába. 1954-ben lerombolták a muraszombati zsinagógát, a város zsidó kultúrájának utolsó maradványát is. Dušan Šarotar regénye a muraszombati zsidó közösség huszadik századi tragikus történelmének állít emléket.

Šarotar önéletrajzi ihletésű regényét nagyapjának, Franz Schwartznak ajánlja, aki egyben a mű egyik központi figurája. Az egykori muraszombati kereskedő és földbirtokos, holokauszt-túlélő 1945 márciusának végén, a Vörös Hadsereg bevonulásának előestéjén hosszú, keserves menetelés után érkezik haza az auschwitz-i koncentrációs táborból. Schwartz útját követve az olvasó előtt megelevenedik a háború előtti nyüzsgő város és az 1945 márciusában már csaknem négy éve a háború borzalmait nyögő kísértetváros kontrasztja. Muraszombat aranykorának polgári miliője szalonokkal, kávéházi csevegéssel, sakkfigurákkal, már a múlté, az álmatag városon úrrá lett a hallgatás, az élettelenység, a reménytelenység. Az egykori fényűzés utolsó emlékeként áll a város főterén a Dobray Szálló: bár, bordély és kaszinó egyben, a menekülő magyar hadsereg hátramaradt egységének némiképp szürreális hadiszállása. A korabeli város környezetét, tereit rögzítő fotografikus, statikus képek időtlensége és az elbeszélés tempója összhangban van mind a félálomban szendergő város hangulatával, mind az idő- és valóságérzékét veszített Schwartz személyes perspektívájával. A kezdeti színes, részletgazdag, képszerű ábrázolásmód a regény előre haladtával azonban megkopik, a szimbolika némiképp kiszámíthatóvá válik.

Šarotar regénye történelmi regény, de nem a klasszikus, sokkal inkább jančari értelemben: a történet vázát, keretét a történelmi események adják ugyan, a fojtott torkolattűzek és lövések morájában azonban emberi sorsok rajzolódnak ki. A regény első része egyetlen éjszaka eseményeit beszéli el, különböző szereplők szemszögéből látatva ugyanazon történéseket, kiegészítve azokat az egyes szereplők emlékképeivel, nagyjából a háború utolsó évére visszamenőleg. A muravidéki zsidóság deportálását – beágyazott történetként – különálló regényrész ábrázolja egy gyerekszerelem történetébe foglalva. A történet különválasztása valamelyest megbontja a regény egységét, lineáris időkezelése elbeszéléstechnikai tekintetben is eltér az első rész emlékfoszlányokra, különböző egyéni perspektívákra épülő időábrázolásától.

A háború a távolban, a háttérben zajlik, ábrázolása inkább sejtelmes, olykor metaforikus, mintsem naturalisztikus. Az egyetlen konkrét akció, harci esemény is a városba érkező orosz katonák céltalan lövöldözésének eredménye, nem pedig valós háborús helyzet. Az elbeszélőnek nem célja az ideológiai állásfoglalás, a történelmi tények felsorakoztatását inkább egyfajta dokumentációnak szánja. Šarotar regénye mögött komoly történelmi kutatómunka áll, a szerző átfogó ismeretekkel rendelkezik mind Magyarország világháborús történetéről, mind a Muravidék német-magyar megszállásának kronológiájáról, mind a muraszombati zsidóság sorsáról. Éppen ezért meglehetősen sajnálatosnak mondható, hogy egyes magyar nevek és kifejezések a magyar történelem tanulmányozása ellenére is pontatlan he-

lyesírással kerültek a regénybe (*Horty, Szalasy, Nyilaskeresztes*). Ezen hiányosságok Gállos Orsolya fordításának köszönhetően a magyar olvasók előtt rejtve maradnak.

Dušan Šarotar regénye a holokauszt irodalom darabjának tekinthető. Önéletrajzi ihletése, családi vonatkozása ellenére nem személyes visszaemlékezés, sokkal inkább részletes háttérkutatásra alapozott kordokumentum. Tematikailag ugyan beilleszthető a második világháború történetét és a zsidóság tragikumát aktualizáló irodalmi művek sorába, mégis egyedivé teszi a *genius loci*, a hely szelleme által átítatott sajátos muravidéki légkör, valamint három, egyazon földrajzi-kulturális régióhoz kötődő nép történetének találkozása, összefonódása.

LIPTÁK GYÖRGY: HÁROMKIRÁLYOK